

SZWEDZKIE DOŚWIADCZENIA JANA WEJHERA I „GRUPA DO ZADAŃ SPECJALNYCH” ZYGMUNTA III

Wojciech Krawczuk

 <https://orcid.org/0000-0001-9191-9415>

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

ABSTRACT

JAN WEJHER'S SWEDISH EXPERIENCES AND THE "SPECIAL TASK GROUP" OF KING SIGISMUND III OF POLAND AND SWEDEN

Jan Wejher (Weiher), the starost of Puck (1580–1626), contributed to the importance of his family at the turn of the 16th and 17th centuries. Jan owed much to the protection of King Sigismund III, whose support he reciprocated primarily in the military field. Participation in the expedition of 1598 and the bold actions of Jan brought King's recognition, who from then on constantly burdened him with important tasks. The article analyzes the early stage of Wejher's career, which determined his later success. Wejher's important task was being a member of a small but very competent group at the king's side, working to regain the Swedish throne.

Keywords: early modern period, Jan Wejher, Sigismund III, special task groups, sea expedition of 1598, history of Poland.

Słowa kluczowe: nowożytność, Jan Wejher, Zygmunt III, grupy do zadań specjalnych, ekspedycja morska 1598 r., historia Polski.

Ostatnie dziesięciolecia przyniosły wiele nowych ustaleń na temat procesu kształtowania się elit w dobie panowania polskich Wazów. Pośród licznych opracowań należy wymienić dokonania Krzysztofa Chłapowskiego, Waltera Leitscha, Antoniego Mączaka, Edwarda Opalińskiego, Jana Seredyki, Wojciecha Tygielskiego oraz Violetty Urbaniak¹. Prace wymienionych autorów potwierdziły istnienie skomplikowanej,

¹ K. Chłapowski, *Elita senatorsko-dygnitarska Korony za czasów Zygmunta III i Władysława IV*, Warszawa 1996; W. Leitsch, *Das Leben am Hof König Sigismunds III. von Polen*, Bd. I–IV, Kraków–Wien 2009; A. Mączak, *Klientela. Nieformalne systemy władzy w Polsce i Europie XVI–XVIII w.*, Warszawa 1994; E. Opaliński, *Rodziny wielkosenatorskie w Wielkopolsce, na Kujawach i na Mazowszu za Zygmunta III. Podstawy karier*, Warszawa 2007; W. Tygielski, *Listy – ludzie – władza. Patronat Jana*

szkatułkowej struktury dworu królewskiego. Wiemy, że w ramach wielkiego dworu funkcjonował dwór wewnętrzny, najpierw zdominowany przez Szwedów, a potem przez Bawarczyków z otoczenia królowych Anny i Konstancji. Dworska kariera mogła być uzależniona nie tylko od katolickiego wyznania, lecz także od sprawnego posługiwania się językiem niemieckim, w mniejszym stopniu szwedzkim. Aktualne pozostają postulaty badawcze dotyczące doprecyzowania okoliczności rozwoju poszczególnych karier, analizy przypadków szczególnych czy identyfikacji rozmaitych grup.

Sprawa utrzymania, a po roku 1598 odzyskania dziedzicznego Królestwa Szwecji pozostawała dla Zygmunta III jednym z priorytetów. Po koronacji w roku 1594 Zygmunt mógł żywić nadzieję na wypracowanie stabilnych zasad rządów w Szwecji, ale wydarzenia z roku 1598, zwłaszcza krwawa wojna domowa, całkowicie zmieniły jego plany. Podejmując temat przymusowej migracji zwolenników króla ze Szwecji i Finlandii, natrafiłem na ślad nieformalnej grupy działającej przy władcy, wykorzystywanej przez niego do realizacji zadań związanych ze Szwecją właśnie. Co istotne, w tym przypadku nie chodzi o Szwedów czy Finów (ci znajdowali się zawsze na królewskim dworze, choćby w kancelarii szwedzkiej). Grupa, o której mowa, miała wspierać monarchę w zadaniach podejmowanych w Rzeczypospolitej na rzecz władztwa szwedzkiego, ale składała się z poddanych z Polski, Inflant i Prus. Faktor królewski Szymon Bahr organizował w Gdańsku obie wyprawy do Szwecji, w latach 1593 i 1598. Dowódcą wyprawy z roku 1598 ustanowiony został wojewoda wendeński Jürgen Farensbach, który planował też rozmaite działania w Finlandii. Odnaczył się dyplomata Samuel Gotard Łaski, który dzięki znakomitemu rozpoznaniu terenu i ludzi zdołał zająć dla monarchy Sztokholm. Niebagatelną rolę odegrał w czasie działań militarnych Władysław Bekiesz². Byli też inni członkowie grupy, pośród nich Jan Wejher, rotmistrz. Podkreślić należy, że w ekspedycjach szwedzkich Zygmunta brało udział dużo więcej Polaków, Litwinów czy Prusaków, jednak mniejsza grupa podejmowała zadania „szwedzkie” latami, i o nią tu chodzi.

Identyfikacja oraz tworzenie grup do określonych zadań, a szczególnie dobór ludzi, należą do istotnych kwestii związanych ze sposobem sprawowania władzy przez króla. Był to również sprawdzian jego kompetencji w zarządzaniu. Opisana powyżej grupa działała długo, a jej zadania były podzielone między poszczególne osoby. Całość koordynował Zygmunt III, ale mało jest przekazów obrazujących dokładnie jej funkcjonowanie. *De facto* jedynymi obszerniejszymi źródłami są mandaty w księgach kancelarii szwedzkiej³. Po wstępnej analizie prac „grupy do spraw szwedzkich” można stwierdzić, że składała się z ludzi kompetentnych, energicznych, samodzielnych,

Zamoyskiego w świetle korespondencji, Warszawa 2007; V. Urbaniak, *Zamoyszczycy bez Zamoyskiego*, „Przegląd Historyczny” 1992, t. 83, nr 3, s. 423–434.

² W. Krawczuk, *Wierni królowi. Szwedzi i Finowie na uchodźstwie w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w pierwszej połowie XVII wieku*, Kraków 2019, s. 50, 115–117.

³ *Protokół i regesty kancelarii szwedzkiej ekspedycji niemieckiej króla Zygmunta III z lat 1597–1600. Riksregistraturet vol. 87 Riksarkivet w Sztokholmie*, wyd. W. Krawczuk, Kraków 2020; *Regesty kancelarii szwedzkiej króla Zygmunta III z lat 1597–1600. Riksregistraturet vol. 86 Riksarkivet w Sztokholmie*, wyd. W. Krawczuk, Kraków 2021.

a i sam król nadspodziewanie dobrze wypada jako zarządca. Ponieważ jednak starania dotyczące odzyskania tronu skończyły się niepowodzeniem, cała sprawa i sposób jej prowadzenia nie wydawały się fascynującym tematem badań. Problem, jakim ci ludzie się zajmowali, był nietypowy. Chodziło bowiem o wykorzystanie zasobów jednego państwa, czyli Rzeczypospolitej, do prowadzenia działań w innym państwie – w Szwecji. A więc nie do końca można było korzystać z istniejących mechanizmów, urzędów i urzędników, ponieważ prowadziłyby to do napięć politycznych. Czy podobne grupy, mające zbliżone cele, działały na przykład w kontekście Estonii, Wołoszczyzny albo Siedmiogrodu?

Istotną sprawą wydaje się sposób dobierania członków grupy. W takim kontekście chcę przybliżyć osobę Jana Wejhera (1580–1626). Jest to dla tej postaci kwestia ważna, gdyż chodzi o same początki jej kariery. Dysponujemy klasyczną monografią rodu Wejherów, przygotowaną przez Stefana Ciare, którego tezy są nadal aktualne⁴. Celem artykułu jest doprecyzowanie przebiegu pewnych zdarzeń.

Niekiedy przyjmuje się, że Jan Wejher pojawił się na scenie politycznej w czasie ważnego zjazdu Jana III i Zygmunta III w Rewlu, we wrześniu 1589 roku. Król Jan próbował ściągnąć swojego syna z powrotem do Szwecji, obawiał się bowiem, że jeśli nie wróci, zagrożone będzie prawo Zygmunta do władania tym krajem. Plan jednak się nie powiódł, głównie ze względu na opozycję rady Królestwa Szwecji, co doprowadziło do poważnego konfliktu między monarchą a członkami rady. Wedle źródeł w zjeździe uczestniczyli starosta pucki Ernest Wejher z synem. W historiografii pojawia się opinia, że chodziło o Jana, wtedy zaledwie dziewięcioletniego chłopca⁵. Sprawa nie miałaby większego znaczenia, ale młody Wejher zaznaczył się mocno w dziejach zjazdu, choć pewnie nie tak, jakby sobie życzył. Ustalenie, o którego z kilku synów Ernesta chodzi, ma zatem pewną wagę.

Najdokładniejszy opis wydarzeń przekazał Wessel Mittendorff. Relacjonował on burmistrzowi i radzie Gdańska przebieg całego zjazdu. Najpierw, w piśmie z 28 września 1589 roku, poświęca młodemu Wejherowi akapit. Pisze, że między Polakami a Szwedami panuje niezgoda, rzadko zdarza się dzień, by ktoś nie został zabity. 26 września doszło do wielkiego zamieszania (w oryginale: *Lerme*) między Wejherem a Szwedami, czy Infantczykami. Trzech z nich zginęło, Wejher zaś został ciężko ranny. 27 września bramy miasta zamknięto, a król Szwecji kazał pojmać Wejhera jako tego, który wzniecił tumult. Polacy jednak wzięli jego stronę⁶. W swoim dzienniku Jan Wielewicki twierdzi, że Wejher zabił jednego ze sług króla Szwecji, sam został raniony, zginął też chłopiec niejakiego Pigłowskiego, a wielu Polaków

⁴ S. Ciara, *Kariera rodu Weiherów 1560–1657*, Warszawa 1980.

⁵ Helge Almquist wskazał na Jana Weihera jako prawdopodobnego uczestnika zjazdu, choć opatrzył domniemanie znakiem zapytania. *Handlingar rörande mötet i Reval. Konung Sigismunds resor till Sverige och polska legationen 1599*, utgifna af Kungl. Samfundet för utgivande af handskrifter rörande Skandinaviens historia genom Helge Almquist, Historiska handlingar Del. 23, Stockholm 1910, s. 6, 329. O udziale Ernesta Weihera w zjeździe zob. S. Ciara, op. cit., s. 22.

⁶ *Handlingar rörande mötet i Reval...*, s. 6.

odniosło rany⁷. W liście z 5 października Mittendorff opisuje zdarzenie dokładnie. Wejher posiał się wieczorem u jakiejś wdowy i jej córek. Przyszło tam paru inflanckich dworzan i zaczęła się kłótnia. Trzech dworzan zginęło, a Wejher został ranny. Kiedy następnego dnia szukano sprawcy i zamknięto miasto, Polacy nie chcieli się zgodzić na uwięzienie mężczyzny. Domagali się, aby mógł być sądzony przez polskiego marszałka i wedle polskiego prawa. 28 września zamknięto nie tylko miasto, ale także zamek, Wejher zaś pozostawał w ukryciu. Polacy obawiali się represji, trzymali mocne straże w swoich kwaterach i umówili się z hajdukami pilnującymi bramy miasta, że gdyby coś im zagrażało, ci przyjdą im z pomocą⁸. Możemy przyjąć z dużą pewnością, że dziewięcioletni chłopiec nie pasuje do tego rozgardiaszu. Mogło natomiast chodzić o Franciszka Wejhera, syna Ernesta, urodzonego około roku 1565, w tym czasie dworzanina królewskiego i żołnierza⁹.

Do innych zdarzeń doszło w roku 1594. Zygmunt III jesienią 1593 roku przybył do Szwecji, by objąć władztwo po śmierci Jana III. Trudne rokowania ze stanami zakończyły się pomyślnie i 19 lutego 1594 roku został koronowany w Uppsali. Mimo to w Szwecji utrzymywało się napięcie, król obawiał się zamachu. Miał przy sobie zbyt mało ludzi, by skutecznie się obronić. Do Polski wysłano więc młodego Wejhera, aby jak najszybciej zorganizował pomoc. I rzeczywiście przybyła ona w postaci dużego oddziału pod dowództwem Ernesta Wejhera¹⁰. Ponownie można spytać, o którego z młodych Wejherów chodziło? O Jana, liczącego 14 lat, czy raczej o Franciszka? Późniejsza kariera Jana może tłumaczyć eksponowanie jego postaci kosztem Franciszka. Jednakże Stanisław Łubieński w swoim opisie wyprawy Zygmunta III do Szwecji wskazuje z imienia na Jana, wysłanego przez Danię do Polski po ratunek, i tak przyjmuje się w literaturze przedmiotu¹¹. Jeśliby przyjąć, że naprawdę chodziło o Jana, oznaczałoby to, że budził zaufanie w młodym wieku, a król powierzył mu istotną sprawę.

Szukając wydarzeń, które bez wątpienia ugruntowały pozycję Jana Wejhera u królewskiego boku, należy prześledzić kampanię w Szwecji w roku 1598. Zygmunt III, jadąc do ojczyzny, wiedział, że czeka go konfrontacja z wujem Karolem Sudermańskim, od kilku lat dążącym do przejęcia faktycznej władzy. Stronictwo królewskie pozostawało jednak silne, jak pokazały to wydarzenia z lat 1598–1600,

⁷ J. Wielewicki, *Dziennik spraw domu zakonnego o. o. Jezuitów u św. Barbary w Krakowie od r. 1579 do roku 1599*, wydany z rękopisu S. Muczковского, przedmowa J. Szujki, *Scriptores Rerum Polonicarum*, tomus septimus, Kraków 1881, s. 129–130.

⁸ *Handlingar rörande mötet i Reval...*, s. 7–8.

⁹ S. Ciara, op. cit., s. 29, 37; *Ordynacja dworu Zygmunta III z 1589 roku*, oprac. K. Chłapowski, Warszawa 2004, s. 56.

¹⁰ S. Ciara, op. cit., s. 22; *Handlingar rörande mötet i Reval...*, s. 82; M. Biskup, *Cztery polskie relacje ze Szwecji z końca XVI wieku*, „Przegląd Historyczny” 1976, t. LXI, z. 4, s. 675. W liście Wojciecha Sakowskiego do Wawrzyńca Gembickiego (Sztokholm, 12 V 1594 r.) występuje dworzanin Weier, bez imienia, jako posłany niedawno do Polski.

¹¹ S. Łubieński, *Droga do Szwecji Zygmunta III, króla polskiego i szwedzkiego w 1593 roku*, tłum. A.B. Jocher, wyd. J. Byliński, W. Kaczorowski, Opole 2009, s. 26. Opis jest nieco zagmatwany, gdyż autor dowodzi, że Ernest Wejher był synem Jana, podczas gdy było na odwrót. W. Leitsch, op. cit., Bd. III, s. 1628.

które można określić mianem wojny domowej. Królowi w drodze do Szwecji nie towarzyszyły liczne oddziały żołnierzy z Polski. Była to przemyślana decyzja, gdyż Zygmunt chciał uniknąć oskarżeń o kierowanie obcą interwencją (ostatecznie i tak musiał się z nimi zmierzyć). Ta niezwykła kampania łączyła elementy wojny lądowej z ekspedycjami morskimi, co okazało się nowym doświadczeniem dla dowódców służących po stronie króla. Na pewno w historiografii polskiej temu starciu, poprzedzającemu czas wojen polsko-szwedzkich, poświęca się zbyt mało uwagi. Skupmy się jednak na postaci Jana Wejhera. Król, przygotowując wyprawę, uwzględnił jego udział i 30 maja 1598 roku w Malborku wydał list przypowiedni¹². Treść dokumentu jest warta przytoczenia w zarysie. Zygmunt III mianował Johana Wejhera rotmistrem oddziału 200 niemieckich rajtarów i polecił mu go zebrać. Wejher otrzymał żołd w wysokości 200 talarów miesięcznie. Ponieważ na morską wyprawę nie można było zabrać wozów rajtarskich, zwykle towarzyszących tej formacji wedle niemieckiego zwyczaju, król postanawiał, że opłaci się je w Szwecji. Każdy rajtar powinien zaopatrzyć się na podróż w żywność i potrzebne rzeczy. Początkowo oddział został zaciągnięty na trzy miesiące. Czas zbiórki ustalono na 27 czerwca, wedle nowego kalendarza. Miejsce zbiórki wyznaczono przy klasztorze w Oliwie. Obiecano wypłacić odszkodowanie za konie, które zachorują na morzu lub ucierpią później. Pojmanym rajtaram nadal miano wyliczać żołd. Rajтары zwolnieni ze służby mieli otrzymać glejt na drogę i połowę żołdu. Kwestię podziału łupów regulowano zwyczajowo, czyli rotmistrz otrzymywał czwartą część. Ostrzeżono rajtarów przed wdawaniem się w spory z obcymi nacjami w kwestiach religijnych czy innych. Powinni oni zgłaszać takie sprawy przełożonym. Wiemy, że terenem zaciągu było Pomorze, król Zygmunt pisał bowiem w tej sprawie do księcia Jana Fryderyka. Jan Wejher w roku 1598 miał już pewne doświadczenie żołnierskie; wiemy o jego udziale w wyprawie wołoskiej w roku 1595. Pozostawał on w kręgu kanclerza Jana Zamoyskiego¹³.

Po udanej przeprawie do Szwecji oddział Wejhera wykorzystywano w sposób świadczący o dużym zaufaniu do młodego dowódcy. Ponieważ król miał stosunkowo mało jazdy, rajтары otrzymywali ważne zadania – ochraniali pieczętę i prowadzili działania zwiadowcze. Na początku kampanii, w sierpniu 1598 roku, siły królewskie rozdzieliły się. Zmierzano na północ, król Zygmunt popłynął z flotą z Kalmaru w stronę Stegeborga, natomiast szwedzka piechota i rajтары podążali wzdłuż wybrzeża, tak by spotkać się z władcą w dogodnym miejscu. Tymi siłami dowodził Gustaw Brahe, a rajtarami właśnie Jan Wejher¹⁴. Siły księcia Karola zagrażały przemarszowi, lecz udało się uniknąć starć.

Jan Wejher odegrał istotną rolę w starciu pod Stegeborgiem (18 września 1598 roku według kalendarza gregoriańskiego). Było to starcie zwycięskie dla Zygmunta III, choć niewykorzystane, gdyż Szwedzi towarzyszący królowi wstrzymali postępy jego wojsk zwyciężających już nad siłami księcia. Sven Tunberg zwrócił uwagę na opis w jednym ze źródeł. Przed nim z obozu królewskiego wyruszył mały podjazd,

¹² *Protokół i rejestry kancelarii szwedzkiej...*, s. 148–149.

¹³ Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie [dalej: AGAD], Archiwum Zamoyskich 275, Jan Wejher do Jana Zamoyskiego, Kraków, 13 II 1596 r.; S. Ciara, op. cit., s. 39.

¹⁴ S. Tunberg, *Sigismund och Sverige 1597–1598. Del 2.*, Uppsala 1918, s. 40.

w sile 20 jeźdźców, pod wodzą rotmistrza Jana Wejhera, któremu towarzyszył pułkownik wachmistrz Stanisław Konarski. Ten właśnie zwiad dwie godziny przed północą odkrył zbliżające się oddziały nieprzyjaciela¹⁵. Kilka tygodni później doszło do rozstrzygającej bitwy pod Stångebro, przegranej przez króla Zygmunta III. Wejher odznaczył się w pierwszej fazie tego starcia. Jego rajtarzy ochraniały główne siły króla. Działając na dalekim przedpolu, opóźniali pochód wojsk księcia, w pewnym momencie nawet zagrozili obozowi Karola. Bitwa okazała się bardzo krwawa, a Wejher odniósł poważną ranę w prawą rękę i ramię, o której wspomniał w kazaniu pogrzebowym ksiądz Fabian Birkowski¹⁶. Postawa Wejhera w trakcie wyprawy była tak chwalebna, że król jeszcze w Stegeborgu nadał mu dzierżawę sobowidzką i starostwo puckie, dzierżone uprzednio przez ojca Jana, Ernesta¹⁷. Dokumenty zostały wystawione 19 i 20 października 1598 roku, tuż przed opuszczeniem Szwecji przez króla, co nastąpiło 21 października 1598 roku¹⁸.

W kontekście dalszych losów i kariery Jana Wejhera szwedzki epizod 1598 roku wydaje się kluczowy. Choć jego udział w zdarzeniach z lat 1589 i 1594 nie jest pewny, trzeba jednak zwrócić uwagę, że król wyraźnie popierał ród Wejherów, wybaczał błędy (choćaby te popełnione w roku 1589), miał do jego członków zaufanie, czego dowodzą zdarzenia z roku 1594. Dzielną postawą w roku 1598 Jan Wejher zjednał sobie uznanie władcy. Zygmunt III powierzał mu od tej pory ważne zadania, przede wszystkim związane z obroną wybrzeża, sprawy szwedzkie pojawiały się tam stale¹⁹. Starosta rozbudował w Pucku stocznię, zorganizował flotę przybrzeżną, miasto stało się też punktem wymiany jeńców ze Szwecją. Jan Wejher był ważną postacią grupy działającej przy królu, a zajmującej się sprawami szwedzkimi i fińskimi. Identyfikacja takich właśnie grup „zadaniowych” działających na rzecz monarchy w różnych sprawach może wyostrzyć nasz obraz funkcjonowania zarówno państwa nowożytnego, jak i samego dworu.

¹⁵ *Handlingar rörande mötet i Reval...*, s. 281.

¹⁶ Ks. F. Birkowski, *Jan Karol Chodkiewicz y Jan Weyher; Wielmożni, Waleczni, Pobożni, Wojewodowie pamięcią pogrzebną wspomnieni*, Kraków 1627, k. 14 (nlb), <https://pbc.gda.pl/dlibra/publication/790/edition/370/content> [dostęp: 10 IV 2023 r.].

¹⁷ AGAD, Metryka Koronna 142, k. 214–215, http://agadd2.home.net.pl/metrykalia/MK/0142/PL_1_4_1-142_0430.html [dostęp: 5 IV 2023 r.].

¹⁸ M. Wrede, *Itinerarium króla Zygmunta III 1587–1632*, Warszawa 2019, s. 171.

¹⁹ A. Drzewiecki, *Meandry polskiej polityki bałtyckiej* [w:] *Półwysep Helski. Historia orężem pisana*, red. nauk. A. Drzewiecki, M. Kardas, Toruń 2019, s. 150, 152, 154–155.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie

Archiwum Zamoyskich 275, Jan Wejher do Jana Zamoyskiego, Kraków, 13 II 1596 r.
Metryka Koronna 142, k. 214–215, http://agadd2.home.net.pl/metrykalia/MK/0142/PL_1_4_1-142_0430.html [dostęp: 5 IV 2023 r.]

Źródła drukowane

- Birkowski F., ks., *Jan Karol Chodkiewicz y Jan Weyher, Wielmożni, Walczni, Pobożni, Wojewodowie pamięcią pogrzebną wspomnieni*, Kraków 1627, k. 14 (nlb), <https://pbc.gda.pl/dlibra/publication/790/edition/370/content> [dostęp: 10 IV 2023 r.].
- Biskup M., *Cztery polskie relacje ze Szwecji z końca XVI wieku*, „Przegląd Historyczny” 1976, t. LXI, z. 4, s. 671–679.
- Handlingar rörande mötet i Reval. Konung Sigismunds resor till Sverige och polska legationen 1599, utgifna af Kungl. Samfundet för utgifvande af handskrifter rörande Skandinaviens historia genom Helge Almquist*, Historiska handlingar Del. 23, Stockholm 1910.
- Łubieński S., *Droga do Szwecji Zygmunta III, króla polskiego i szwedzkiego w 1593 roku*, tłum. A.B. Jocher, wyd. J. Byliński, W. Kaczorowski, Opole 2009.
- Ordynacja dworu Zygmunta III z 1589 roku*, oprac. K. Chłapowski, Warszawa 2004.
- Protokół i rejestry kancelarii szwedzkiej ekspedycji niemieckiej króla Zygmunta III z lat 1597–1600. Riksregistraturet vol. 87 Riksarkivet w Sztokholmie*, wyd. W. Krawczuk, Kraków 2020.
- Rejestry kancelarii szwedzkiej króla Zygmunta III z lat 1597–1600. Riksregistraturet vol. 86 Riksarkivet w Sztokholmie*, wyd. W. Krawczuk, Kraków 2021.
- Wielewicki J., *Dziennik spraw domu zakonnego o. o. Jezuitów u św. Barbary w Krakowie od r. 1579 do roku 1599*, wydany z rękopisu S. Muczkowskiego, przedmowa J. Szujski, Scriptorum Rerum Polonicarum, tomus septimus, Kraków 1881.

Opracowania

- Chłapowski K., *Elita senatorsko-dygnitarska Korony za czasów Zygmunta III i Władysława IV*, Warszawa 1996.
- Ciara S., *Kariera rodu Weiherów 1560–1657*, Warszawa 1980.
- Krawczuk W., *Wierni królowi. Szwedzi i Finowie na uchodźstwie w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w pierwszej połowie XVII wieku*, Kraków 2019.
- Leitsch W., *Das Leben am Hof König Sigismunds III. von Polen*, Bd. I–IV, Kraków–Wien 2009.
- Mączak A., *Klientela. Nieformalne systemy władzy w Polsce i Europie XVI–XVIII w.*, Warszawa 1994.
- Opaliński E., *Rodziny wielkosenatorskie w Wielkopolsce, na Kujawach i na Mazowszu za Zygmunta III. Podstawy karier*, Warszawa 2007.

Półwysep Helski. Historia orężem pisana, red. nauk. A. Drzewiecki, M. Kardas, Toruń 2019.

Tunberg S., *Sigismund och Sverige 1597–1598. Del 2.*, Uppsala 1918.

Tygielski W., *Listy – ludzie – władza. Patronat Jana Zamoyskiego w świetle korespondencji*, Warszawa 2007.

Urbanik V., *Zamoyszczycy bez Zamoyskiego*, „Przegląd Historyczny” 1992, t. 83, nr 3, s. 423–234.

Wrede M., *Itinerarium króla Zygmunta III 1587–1632*, Warszawa 2019.